

УДК [159.98:351.74](477)

ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТОСТІ СЛІДЧИХ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НА ПІСЛЯВУЗІВСЬКІЙ СТАДІЇ ПРОФЕСІОГЕНЕЗУ

Мілорадова Н.Е., к. психол. н.,
доцент, професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті представлено результати вивчення особистісних та характерологічних якостей та побудовано узагальнені особистісні профілі працівників поліції слідчих органів досудового розслідування на різних етапах професійного розвитку: професійної адаптації, оволодіння професійною діяльністю, творчого самовираження, наставництва, соціальної переадаптації. Визначено специфіку прояву зазначених характеристик на кожному з етапів.

Ключові слова: індивідуально-типологічні характеристики, професіогенез, слідчі органи досудового розслідування, післявузівська стадія професіогенезу.

Милорадова Н.Э. ИНДИВИДУАЛЬНО-ТИПОЛОГИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛИЧНОСТИ СЛЕДСТВЕННЫХ ОРГАНОВ ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ НА ПОСЛЕВУЗОВСКОЙ СТАДИИ ПРОФЕСИОГЕНЕЗА

В статье представлены результаты изучения индивидуальных и характерологических качеств, построены обобщенные личностные профили сотрудников полиции следственных органов досудебного расследования на различных этапах профессионального развития: профессиональной адаптации, овладения профессиональной деятельностью, творческого самовыражения, наставничества, социальной переадаптации. Представлена специфика проявления указанных характеристик на каждом из этапов.

Ключевые слова: индивидуально-типологические характеристики, професіогенез, следователи органов досудебного расследования, послевузовская стадия професіогенеза.

Miloradova N.E. INDIVIDUAL AND TYPOLOGICAL CHARACTERISTICS OF INVESTIGATOR'S PERSONALITY OF PRE-TRIAL AGENCIES AT THE POSTGRADUATE STAGE OF PROFESSIONAL GENESIS

The article represents the results of study of personal qualities. Also it describes the generic personal profiles of inquiry authorities' associates on different stages of professional development: professional adaptation, acquiring professional knowledge, creative self-expression, mentoring, getting fired and social re-adaptation. The author identified the features of each characteristic during every stage.

Key words: individual typological characteristics, professional development, investigative authorities, professional development during the post academical training.

Постановка проблеми. Соціально-економічні трансформації сучасного суспільства вимагають змін у характері та умовах професійної діяльності людини. Посилення спрямованості українського суспільства на боротьбу зі злочинністю потребує фахівців високого рівня підготовки. Саме слідчі Національної поліції України мають вирішувати проблеми, від розв'язання яких залежить ефективність цієї боротьби. Тому саме особистість слідчого, відповідність особистісних якостей вимогам професії та підбір слідчих для виконання конкретних службових завдань привертають до себе особливу увагу науковців.

Професійна діяльність слідчих Національної поліції України має низку особливостей, що зумовлюють високий рівень її напруженості. Постійне виконання службових обов'язків передбачає наявність об'єктивних труднощів і необхідності серйозних обмежень: замалу кількість часу для спілкування з рідними та друзями; необхідність

відмови від деяких потреб та бажань заради службових інтересів; специфічне коло спілкування, що найчастіше складається з осіб, які беруть участь у розслідуванні злочинів, а це накладає відбиток на стиль спілкування з іншими особами. Серед основних психологічних детермінант слідчої діяльності більшість науковців [1; 3; 4; 6; 8] виокремлює такі: правова регламентація, процесуальна самостійність, високий рівень відповідальності, дефіцит часу та перевантаження, насиченість діяльності негативними стресовими ситуаціями. Тому підвищення якості та ефективності діяльності працівників слідчих органів досудового розслідування неможливе без урахування індивідуальних особливостей особистості та відповідності особистісних якостей вимогам конкретної професії. Саме це зумовлює ретельне вивчення індивідуально-типологічних характеристик працівників слідчих підрозділів на післявузівській стадії професіогенезу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Індивідуально-типологічні характеристики – це неповторна своєрідність психіки кожної людини. Індивідуальні особливості особистості найяскравіше виявляються в темпераменті, характері та здібностях, які мають відповідати професійним вимогам для досягнення значних результатів діяльності.

Сучасні теоретичні та практичні дослідження щодо переліку необхідних професійно важливих якостей для слідчої діяльності характеризуються багатоспрямованістю. Більшість науковців (А.М. Бандурка, С.П. Бочарова, В.І. Барко, Е.В. Землянська, О.Ф. Скакун, В.С. Венедиктов, М.І. Іншин, М.М. Клемпарський та ін.) розглядають особливості професійних якостей особи крізь призму вимог до професійної компетенції, тобто посади, якій має відповідати фахівець.

Низка науковців (В.Г. Андросюк, О.Я. Баєв, В.Л. Васильєв, О.І. Жуков, Ю.Б. Ірхін, Л.І. Казміренко, В.О. Коновалова, М.В. Костицький, В.С. Кузьмічов, О. І. Кудерміна, О.М. Столяренко, О.М. Цільмак, С. І. Яковенко та ін.) приділяють увагу розгляду таких психологічних особливостей слідчої діяльності, як психологічний аналіз окремих її компонентів і характеристика властивого їй комплексу особливостей. Але трансформації сьогодення потребують більш ретельних досліджень особливостей індивідуально-типологічних характеристик особистості слідчих у процесі професійної самореалізації.

Метою статті є висвітлення результатів дослідження особистісних та характерологічних якостей працівників поліції слідчих підрозділів на різних етапах професійного розвитку.

Виклад основного матеріалу. У межах третьої (післявузівської) стадії професійного розвитку працівників слідчих підрозділів нами визначено декілька етапів, а саме: професійної адаптації, оволодіння професійною діяльністю, творчого самовираження, наставництва, звільнення та соціальної переадаптації [5].

Згідно з визначеними етапами професіогенезу вибірку нашого дослідження (578 осіб) було розділено на такі групи: перша група – працівники поліції слідчих підрозділів зі стажем несення служби 1–3 роки (адаптанти – 140 осіб); друга група – працівники поліції слідчих підрозділів зі стажем несення служби 3 – 7–10 років (інтернали – 120 осіб); третя група – працівники поліції слідчих підрозділів зі стажем несення служби 7–10 – 15–20 років (майстри – 136 осіб); четверта група – працівники поліції слідчих підрозділів зі стажем несення служби 15–20 років (наставники – 110 осіб); п'ята

група – працівники поліції слідчих підрозділів зі стажем несення служби 20–25 років (соціальна переадаптація – 72 особи).

Дослідження було здійснено за допомогою індивідуально-типологічного опитувальника Л.Н. Собчик [7] та 16-факторного особистісного опитувальника Р. Кетелла в адаптації О.М. Капустиної (16 ФОО) [2].

Результати дослідження індивідуально-типологічних властивостей особистості працівників поліції слідчих підрозділів на різних етапах професіогенезу представлені у вигляді кругових діаграм на рис. 1–5.

На етапі адаптації до професії (див. рис.1) слідчі демонструють схильність до надмірної комунікабельності ($7,55 \pm 1,54$), що в поєднанні з помірно вираженими показниками спонтанності ($6,30 \pm 1,30$) та агресивності ($4,75 \pm 1,33$) говорить про досить впевнену тенденцію до самоствердження, активної самореалізації, відстоювання власних інтересів, розкутої поведінки і прагнення до лідерства.

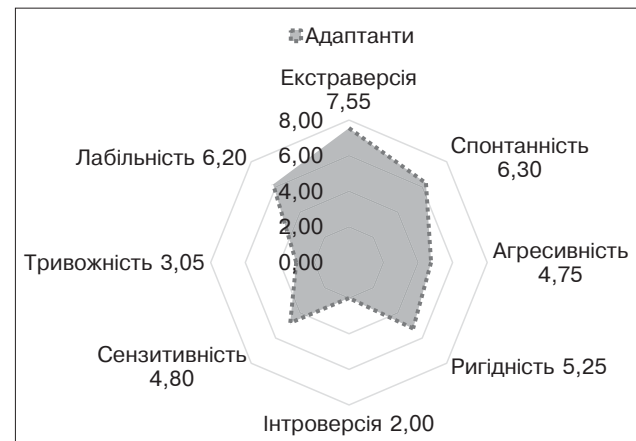

Рис. 1. Індивідуально-типологічні властивості особистості працівників поліції слідчих підрозділів зі стажем несення служби 1–3 роки, ($x_{ср}$, бали)

Разом з тим у досліджуваних першої групи діагностовано помірно виражені показники за полярними шкалами лабільності ($6,20 \pm 0,89$) і ригідності ($5,25 \pm 1,55$), що, на нашу думку, свідчить про наявність деякої кількості типологічних підгруп всередині цієї групи досліджуваних, одна частина з яких схильна до змін у настрої і мотиваційної нестійкості, а інша – до наполегливості, педантизму і підозрливості.

З рис. 2 видно, що на етапі оволодіння професійною діяльністю працівники слідчих підрозділів прагнуть до спілкування, самоствердження і визнання. Помірні показники за шкалами екстраверсія ($6,80 \pm 1,90$), лабільність ($6,00 \pm 1,33$) та спонтанність ($5,05 \pm 2,06$) говорять, що прагнення до лі-

дерства у правоохоронців зі стажем несення служби 3 – 7-10 років проявляється у самостійності в прийнятті рішень, підприємливості і прагненні бути майстром власної справи (див. рис. 2).

Слід зазначити, що і в другій групі дослідження також зафіксовано середню інтенсивність прояву полярних шкал: лабільності ($6,00 \pm 1,33$) і ригідності ($5,50 \pm 1,57$). Такі показники можуть вказувати на наявність декількох типологічних підгруп усередині цієї групи досліджуваних, які схильні як до коливання настрою протягом дня та демонстративного характеру власної активності, так і до впертості у відстоюванні власної думки та стійкості до дії стрес-факторів (див. рис. 2).

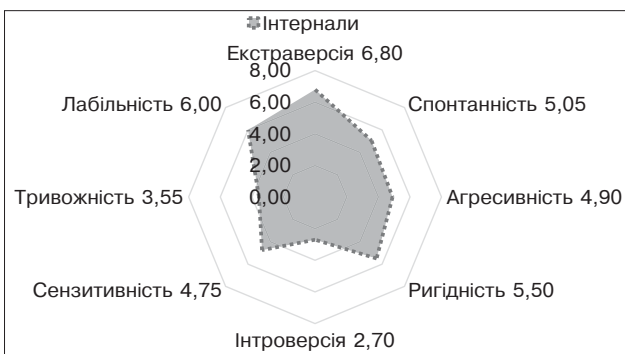

Рис. 2. Індивідуально-типологічні властивості особистості працівників поліції слідчих підрозділів зі стажем несення служби 3 – 7-10 років, (x_{cp} , бали)

Як видно з рис. 3, на етапі творчого самовираження працівники слідчих підрозділів проявляють надмірно високу контактність ($8,30 \pm 0,92$), яка не досить компенсована полярною шкалою інтроверсії ($1,60 \pm 1,64$), тобто вони прагнуть до спілкування та співробітництва, проте схильні до встановлення широкого кола поверхневих контактів і нерозбірливі у спілкуванні.

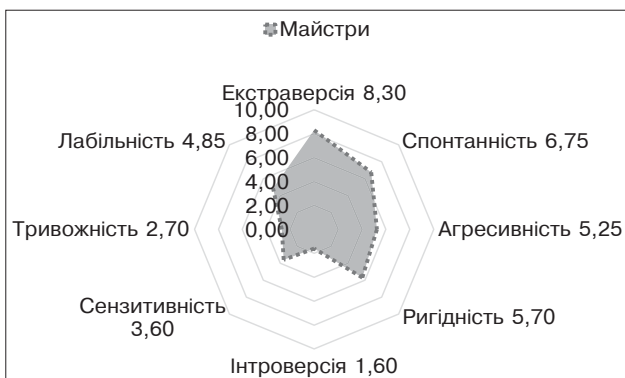

Рис. 3. Індивідуально-типологічні властивості особистості працівників поліції слідчих підрозділів зі стажем несення служби 7-10 – 15-20 років (x_{cp} , бали)

Високий показник екстраверсії ($8,30 \pm 0,92$) у поєднанні з помірно високими показниками спонтанності ($6,75 \pm 1,37$), ригідності ($5,70 \pm 1,89$) та агресії ($5,25 \pm 1,25$) виявляють самовпевненість, застрягання слідчих та їх прагнення до розкритого самоствердження, впертості у правильності власної думки і агресивної манери поведінки, що може призводити до конфліктів у міжособистісному спілкуванні.

Як стверджують автори методики [7], поєднання помірно високих показників ригідності з агресивністю проявляється конфліктним стилем поведінки. А високі та помірно високі показники за шкалами екстраверсія, спонтанність і агресивність, які ми діагностуємо у досліджуваних третьої групи (див. рис. 3), формують «сильний», гіпертимний тип поведінки з найбільш чітко вираженими типологічними властивостями.

На етапі наставництва у працівників слідчих підрозділів (див. рис. 4) діагностовано показники, що досягають рівня акцентуованих рис за наступними шкалами: екстраверсія ($7,00 \pm 1,91$), спонтанність ($5,55 \pm 1,39$), лабільність ($5,55 \pm 1,70$), ригідність ($5,25 \pm 1,11$) та агресивність ($5,20 \pm 1,28$). Іншими словами, слідчі-наставники комунікативні, прагнуть бути лідером і самостійно приймати рішення, активно самореалізовуватися. Проте знову фіксуємо наявність декількох типологічних підгруп усередині цієї групи досліджуваних, частина яких має лабільне сприйняття, що залежить від проявів настрою, а інша – більш формалізовано сприймають оточуюче середовище, проявляють впертість установок і завзятість у відстоюванні власної думки.

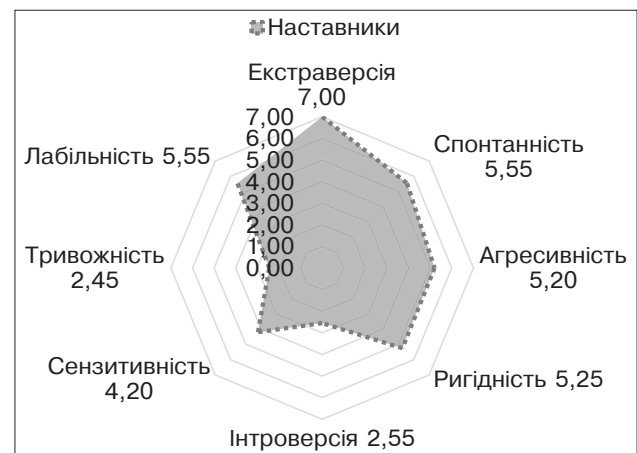

Рис. 4. Індивідуально-типологічні властивості особистості працівників поліції слідчих підрозділів зі стажем несення служби 15-20 років, (x_{cp} , бали)

На етапі звільнення та соціальної переадаптації (див. рис. 5) у працівників слідчих підрозділів діагностовано помірно ви-

сокі показники за шкалами екстраверсії ($6,35 \pm 2,08$) спонтанності ($5,56 \pm 1,66$), лабільності ($5,05 \pm 1,66$) та агресії ($5,00 \pm 1,83$).

Іншими словами, працівники поліції зі стажем несення служби 20-25 років мають типові властивості лідера, що проявляються в комунікативності, самостійності в прийнятті рішень, підприємливості і прагненні бути професіоналами власної справи.

Крім того, зафіксовано наявність статистично значимих відмінностей між показниками індивідуально-типологічних властивостей працівників поліції на різних етапах професіогенезу. Так, респонденти третьої групи статистично значимо найбільш спрямовані на спілкування, ніж респонденти другої ($8,30 \pm 0,92 > 6,80 \pm 1,90$; $p \leq 0,001$), четвертої ($8,30 \pm 0,92 > 7,00 \pm 1,91$; $p \leq 0,05$) і п'ятої ($8,30 \pm 0,92 > 6,35 \pm 2,08$; $p \leq 0,001$) груп дослідження.

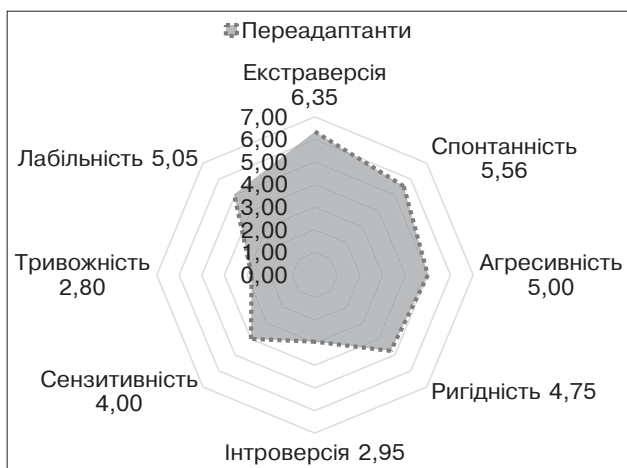

Рис. 5. Індивідуально-типологічні властивості особистості працівників поліції слідчих підрозділів зі стажем несення служби 20-25 років (x_{cp} , бали)

Працівники поліції першої групи (адаптант) дослідження ($6,30 \pm 1,30$) статистично значимо ($p \leq 0,05$) більш спонтанні і розкуті у самоствердженні, ніж працівники поліції п'ятої (переадаптант) групи ($5,56 \pm 1,66$). Те саме можемо сказати і про працівників поліції третьої групи (майстри), які статистично значимо більше прагнуть до лідерства порівняно з правоохоронцями другої (інтерналі) ($6,75 \pm 1,37 > 5,05 \pm 2,06$; $p \leq 0,001$), четвертої (наставники) ($6,75 \pm 1,37 > 5,55 \pm 1,39$; $p \leq 0,05$) і п'ятої (переадаптант) ($6,75 \pm 1,37 > 5,56 \pm 1,66$; $p \leq 0,001$) груп дослідження.

У слідчих третьої групи статистично значимо ($p \leq 0,05$) меншою мірою виражений показник тенденції сензитивності порівняно з першою ($3,60 \pm 1,35 < 4,80 \pm 1,88$) і другою ($3,60 \pm 1,35 < 4,75 \pm 1,86$) групами до-

слідження. Тобто правоохоронці-майстри менш чутливі та орієнтовані на авторитет більш сильної особистості, ніж правоохоронці-адаптант та інтерналі.

У подальшому дослідженні відбулося вивчення характерологічних особливостей працівників поліції на різних етапах професіогенезу, результати наведені у таблиці 1.

Як видно із таблиці 1, середнє значення показника фактора А у першій групі ($5,30 \pm 1,25$) свідчить про спрямованість назовні, невимушеність у спілкуванні з оточенням і схильність до співпраці у правоохоронців-адаптантів. Проте на рівні статистичної значимості ($p \leq 0,001$) визначено, що працівники поліції першої групи ($5,30 \pm 1,25$) менш комунікабельні порівняно з працівниками поліції третьої ($8,80 \pm 1,48$), четвертої ($8,90 \pm 0,57$) і п'ятої ($7,80 \pm 0,63$) груп (див. табл. 1).

Показник фактора В у першій групі перебуває на середньому рівні ($4,80 \pm 1,75$), що вказує на достатній рівень здібності до навчання та оброблення інформації. А в поєднанні з середнім рівнем показника фактора М ($5,80 \pm 2,82$) у цій групі можемо стверджувати про практичність, конкретність мислення правоохоронців-адаптантів. Зауважимо, що оперативність мислення, загального рівня вербальної культури та ерудиції у працівників поліції першої групи статистично значимо ($p \leq 0,001$) менший порівняно з четвертою ($4,80 \pm 1,75 < 7,10 \pm 0,99$) і п'ятою ($4,80 \pm 1,75 < 7,30 \pm 0,82$) групами дослідження (див. табл. 1).

Показник фактора С у першій групі розвинений на середньому рівні ($6,60 \pm 1,51$), що характеризує їх як емоційно стійких, але з можливими труднощами у розумінні власних почуттів. З огляду на те, що фактор С є показником сили нервової системи діагностуємо, що адаптивні можливості та стресостійкість статистично значимо ($p \leq 0,05$) розвинуті слабше у першій групі дослідження порівняно з четвертою ($6,60 \pm 1,51 < 8,10 \pm 0,88$) і п'ятою ($6,60 \pm 1,51 < 7,97 \pm 0,57$) групами.

Показник фактора Е у працівників поліції першої групи ($5,40 \pm 1,07$) статистично значимо ($p \leq 0,05$) розвинутий менше, ніж у другій групі ($6,60 \pm 0,97$) і має середній рівень розвитку. Тобто правоохоронці на етапі адаптації прагнуть до самоствердження, незалежності, повного домінування та агресивності, з одного боку, а з іншого – у поведінці вони проявляють скромність, покірність та конформність.

Середній рівень розвитку показника фактора F у працівників поліції першої групи ($6,30 \pm 1,64$) характеризує їх як веселих, імпульсивних, динамічних, повних ентузі-

Таблиця 1

Характерологічні особливості особистості працівників поліції слідчих підрозділів на різних етапах професіогенезу (хср)

Шкали	Групи дослідження					t 1-2	t 1-3	t 1-4	t 1-5	t 2-3	t 2-4	t 2-5	t 3-4	t 3-5	t 4-5
	1	2	3	4	5										
A	5,30	6,40	8,80	8,90	7,80	1,41	4,72**	6,28**	5,64**	2,94*	3,60**	2,00	0,20	1,97	4,09**
B	4,80	5,00	6,00	7,10	7,30	0,21	1,38	3,61**	4,09**	0,98	2,51*	2,81*	1,49	1,82	0,49
C	6,60	7,20	7,90	8,10	7,97	0,82	1,72	2,72*	2,55*	0,87	1,45	1,20	0,31	0,11	0,61
E	5,40	6,60	6,10	6,40	6,52	2,93*	1,38	1,83	1,99	1,03	0,38	0,42	0,53	0,57	0,20
F	6,30	5,7	5,20	4,70	4,50	0,70	1,75	2,39*	2,35*	0,65	1,24	1,35	0,90	1,05	0,28
G	5,20	4,60	5,90	7,30	7,80	0,92	1,24	3,66**	3,43**	2,08	4,24**	4,02**	2,56*	2,39*	0,36
H	5,70	8,30	8,40	6,80	6,40	3,18*	4,02**	2,06	1,00	0,13	2,20	2,52*	3,24**	2,97*	0,74
I	5,50	6,40	3,40	5,60	6,20	1,65	3,84**	0,16	1,02	7,95**	1,59	0,36	4,37**	5,02**	0,92
L	4,60	5,10	4,90	3,30	3,00	0,55	0,34	1,61	2,02	0,27	2,89*	3,47**	2,64*	3,24**	0,67
M	5,80	4,80	5,20	4,60	4,90	0,95	0,53	1,16	0,84	0,45	0,26	0,12	0,69	0,33	0,38
N	6,50	6,70	5,20	6,20	6,00	0,22	1,40	0,35	0,56	2,02	0,77	1,02	1,52	1,15	0,34
O	6,10	4,90	4,20	4,82	4,22	1,15	1,83	1,36	1,92	0,62	0,26	0,64	0,71	0,08	0,74
Q1	5,90	6,40	4,90	6,70	4,70	0,49	1,54	0,97	1,33	0,55	0,38	1,95	1,16	1,54	3,15*
Q2	3,40	3,50	4,70	5,50	5,40	0,10	1,30	2,07	2,19	1,32	2,16	2,45*	0,88	0,88	0,12
Q3	4,50	6,20	8,50	8,80	7,80	2,69*	6,61**	7,98**	5,36**	3,74**	4,73**	2,56*	0,67	1,30	2,17
Q4	5,50	4,30	3,00	3,30	3,60	1,79	3,82**	3,77**	2,82*	1,81	1,53	0,95	0,47	0,84	0,46

Примітка: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,001$;

A – замкнутість–товариськість; B – інтелект; C – емоційна нестабільність–стабільність; E – підпорядкованість–домінантність; F – стриманість–розгальмованість; G – низька–висока моральність; H – боязкість–сміливість; I – суворість–чутливість; L – довірливість–підозрілість; M – практичність–мрійливість; N – прямолінійність–дипломатичність; O – низьке–високе почуття провини; Q1 – консерватизм–радикалізм; Q2 – конформізм–незалежність; Q3 – низький–високий самоконтроль; Q4 – розслабленість–напруженість

азму особистостей, яким інколи властива обережність. Однак порівняно з правоохоронцями четвертої ($4,70 \pm 1,34$) і п'ятої ($4,50 \pm 1,78$) груп дослідження правоохоронці на етапі адаптації статистично значимо ($p \leq 0,05$) менш стримані, розсудливі та обережні.

Показник фактора G має середній рівень у поліцейських першої групи ($5,20 \pm 1,32$), що характеризує їх як свідомих та наполегливих людей, яким можна довіряти, але, з іншого боку, вони можуть намагатися уникати виконання професійних норм та правил. На рівні статистичної значимості ($p \leq 0,001$) визначено, що правоохоронці першої групи менш вимогливі до себе, наполегливі у досягненні мети та відповідальні порівняно з правоохоронцями четвертої ($7,30 \pm 1,25$) і п'ятої ($7,80 \pm 1,42$) груп дослідження (див. табл. 1).

Середній рівень розвитку показника фактора H у працівників поліції першої групи ($5,70 \pm 1,57$) на рівні статистичної значимості характеризує їх більш стриманими і невпевненими у собі людьми порівняно з соціально-сміливими і спонтанними працівниками поліції другої ($5,70 \pm 1,57 < 8,30 \pm 2,06$; $p \leq 0,05$) і третьої ($5,70 \pm 1,57 < 8,40 \pm 1,43$; $p \leq 0,001$) груп дослідження. Значення показника за фактором I у працівників поліції

першої групи ($5,50 \pm 1,51$) також вказує на їхню схильність до слабкості та безпорадності.

Крім того, правоохоронці першої групи проявляють довірливість, відвертість щодо інших людей (фактор L: $4,60 \pm 2,32$), дещо неспокійні та тривожні у невизначених ситуаціях (фактор O: $6,10 \pm 2,08$), прагнуть працювати у групі, колективно приймати рішення, потребують підтримки (фактор Q2: $3,40 \pm 2,46$).

Показник фактора Q3 у правоохоронців першої групи ($4,50 \pm 1,51$) статистично значимо менший порівняно з другою ($6,20 \pm 1,55$; $p \leq 0,05$), третьою ($8,50 \pm 1,18$; $p \leq 0,001$), четвертою ($8,80 \pm 0,79$; $p \leq 0,001$) і п'ятою ($7,80 \pm 1,23$; $p \leq 0,001$) групами дослідження. Такі дані вказують на відсутність внутрішньої дисципліни і схильність до порушення власним бажанням у правоохоронців на етапі адаптації.

Фактор Q4 у правоохоронців першої групи має середній рівень ($5,50 \pm 1,35$) і статистично значимо більший порівняно з третьою ($3,00 \pm 1,56$; $p \leq 0,001$), четвертою ($3,30 \pm 1,25$; $p \leq 0,001$) і п'ятою ($3,60 \pm 1,65$; $p \leq 0,05$) групами дослідження (див. табл. 1). Іншими словами, правоохоронці на етапі адаптації до професійної діяльності зберігають незначне напруження, яке прояв-

ляється в деякій скутості дій та думок, не досить швидко виходу (психологічному) із ускладненої ситуації тощо.

Результати дослідження. Аналізуючи наведені дані щодо характерологічних особливостей правоохоронців другої групи дослідження, слід зробити низку узагальнень, а саме правоохоронці другої групи (див. табл. 1):

1) мають статистично значимо менш розвинені комунікативні навички порівняно з правоохоронцями третьої ($6,40 \pm 2,12 < 8,80 \pm 1,48$; $p \leq 0,05$) і четвертої ($6,40 \pm 2,12 < 8,90 \pm 0,57$; $p \leq 0,001$) груп дослідження;

2) статистично значимо ($p \leq 0,05$) менш здатні швидко засвоювати новий матеріал і знаходити нові рішення вже відомих проблем, ніж правоохоронці четвертої ($5,00 \pm 2,45 < 7,10 \pm 0,99$) і п'ятої ($5,00 \pm 2,45 < 7,30 \pm 0,82$) груп дослідження;

3) показник фактора G ($4,60 \pm 1,58$) вказує на те, що правоохоронці другої групи статистично значимо ($p \leq 0,001$) менш відповідальні, наполегливі у досягненні поставлених цілей порівняно з правоохоронцями четвертої ($7,30 \pm 1,25$) і п'ятої ($7,80 \pm 1,42$) груп дослідження;

4) сміливі, активні люди, які готові мати справу з незнайомими обставинами та людьми. Вони статистично значимо більш схильні до ризику та прояву соціальної активності, ніж правоохоронці п'ятої групи ($8,30 \pm 2,06 > 6,40 \pm 1,58$; $p \leq 0,05$) дослідження;

5) середній показник ($5,10 \pm 1,66$) за фактором L характеризує правоохоронців другої групи статистично значимо як більш підозрілих порівняно з правоохоронцями четвертої ($3,30 \pm 1,06$; $p \leq 0,05$) і п'ятої ($3,00 \pm 0,94$; $p \leq 0,001$) груп дослідження;

6) статистично значимо ($p \leq 0,05$) менш незалежні, ніж правоохоронці четвертої ($3,50 \pm 2,07 < 5,55 \pm 2,07$) і п'ятої груп ($3,50 \pm 2,07 < 5,40 \pm 1,51$), а більше прагнуть працювати у групі та підпорядковуватись авторитетам;

7) середній рівень показника фактора Q3 у правоохоронців другої групи ($6,20 \pm 1,55$) статистично значимо менший порівняно з третьою ($8,50 \pm 1,18$; $p \leq 0,001$) і п'ятою ($7,80 \pm 1,23$; $p \leq 0,05$) групами дослідження. Такі дані вказують на недостатній розвиток самоконтролю власних емоцій та поведінки у правоохоронців на етапі оволодіння професійною діяльністю.

У групі правоохоронців третьої групи дослідження зафіксовано низку статистично значимих відмінностей між середніми показниками особистісних рис, а саме (див. табл. 1):

1) за показником фактора G порівняно з правоохоронцями четвертої ($7,30 \pm 1,25$) і п'ятої ($7,80 \pm 1,42$) груп дослідження правоохоронці третьої групи ($5,90 \pm 1,20$) статистично значимо ($p \leq 0,05$) менш свідомі, відповідальні і наполегливі люди та більше намагаються уникати виконання професійних правил та норм;

2) за високим показником ($8,40 \pm 1,43$) фактора H статистично значимо більш ризиковані, сміливі та соціально активні порівняно з правоохоронцями четвертої ($6,80 \pm 0,63$; $p \leq 0,001$) і п'ятої груп ($6,40 \pm 1,58$; $p \leq 0,05$);

3) статистично значимо ($p \leq 0,001$) мають найменший середній показник ($3,40 \pm 0,84$) за фактором I порівняно з першою ($5,50 \pm 1,51$), другою ($6,40 \pm 0,84$), четвертою ($5,60 \pm 1,35$) і п'ятою ($6,20 \pm 1,55$) групами, що характеризує їх як мужніх, самовпевнених, розсудливих, практичних та суворих стосовно оточуючих.

4) статистично значимо менш довірливі, ніж правоохоронці четвертої ($3,30 \pm 1,06$; $p \leq 0,05$) і п'ятої ($3,00 \pm 0,94$; $p \leq 0,001$) груп дослідження.

Отже, правоохоронці на етапі творчого самовираження відкриті для спілкування, здатні швидко засвоювати матеріал, практичні в пошуку рішень практичних завдань. Емоційно зрілі, врівноважені, здатні контролювати власні емоції та поведінку і витримувати значні психічні навантаження у роботі з людьми. Проте схильні до ризику, самовпевнені, схильні до прояву певної жорсткості та суворості стосовно оточуючих.

Для правоохоронців четвертої групи дослідження (на етапі наставництва) статистично значимо більш притаманне прагнення до спілкування та співробітництва, ніж правоохоронцям на етапі звільнення та переадаптації ($8,90 \pm 0,57 > 7,80 \pm 0,63$; $p \leq 0,001$).

Крім того, правоохоронці четвертої групи статистично значимо ($p \leq 0,05$) більш схильні до експериментування, досить спокійно ставляться до змін, поглядів інших людей, ніж правоохоронці п'ятої групи ($6,70 \pm 1,16 > 4,70 \pm 1,64$) дослідження.

Слід зазначити, що правоохоронці четвертої ($3,30 \pm 1,06$; $p \leq 0,05$) і п'ятої ($3,00 \pm 0,94$; $p \leq 0,001$) груп статистично значимо мають найменші показники за шкалою L (довірливість–підозрілість) порівняно з другою ($5,10 \pm 1,66$) і третьою ($4,90 \pm 1,60$) групами. З одного боку, такі показники можуть їх характеризувати як довірливіх, відвертих щодо інших людей, попри досвід несення служби в правоохоронних органах. Втім такі дані можуть свідчити про наявність вміння досить добре пристосовуватися до оточуючих умов та інших людей, легко знаходити спільну мову з людьми.

Середні показники за іншими факторами у четвертій і п'ятій групах дослідження статистично значимо не відрізняються. Тому можемо стверджувати, що слідчі органів досудового розслідування на етапах наставництва та звільнення і переадаптації проявляють активність соціального спілкування, мають досить гарну здібність до навчання, здатні абстрактно мислити і формувати логічні висновки. Емоційно врівноважені, частіше стримані та обережні, мають досить сильну нервову систему для адаптування у складних (не-стандартних) умовах, приймають і дотримуються соціальних і професійних норм і правил, відповідальні, впевнені у собі та власних здібностях, в міру сміливі, готові мати справу з незнайомими обставинами та людьми.

Висновки. Таким чином, результатом нашого дослідження стала побудова узагальнених особистісних профілів працівників поліції слідчих підрозділів на різних етапах післявузівської стадії професіогенезу. Це надає можливість впровадження дійової системи психологічного супроводу професійного розвитку слідчих органів досудового розслідування з урахуванням виявлених характеристик для корекції особистого професіогенетичного сценарію.

Перспективним, на наш погляд, буде визначення особливостей динаміки розвитку вольових якостей слідчих органів

досудового розслідування вузівської стадії професіогенезу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко В.Г. Особистісні якості слідчого в тактичній схемі проведення слідчого огляду. Вісник Академії адвокатури України. Київ. 2014. Т. 11 № 2. С. 49–55.
2. Капустина А.Н. Многофакторная личностная методика Р. Кеттелла. СПб.: Речь, 2001. 112 с.
3. Кретчак О.М. Особливості психологічного забезпечення слідчої діяльності та його значення в реалізації професійної діяльності слідчими підрозділами органів внутрішніх справ України. Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія. Одеса, 2016. Т. 21, Вип. 3. С. 139–147.
4. Кудерміна О.І. Психологія особи як суб'єкта правоохоронної діяльності: монографія. Нац. акад. внутр. справ. Чернівці: Наші книги, 2012. 415 с.
5. Мілорадова Н.Е. Етапи професіогенезу особистості правоохоронця. «American Journal of Fundamental, Applied and Experimental Research». 2017. № 4 (7). С. 42–48.
6. Професіографічний опис основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України: практичний посібник. / В.І. Барко, Ю.Б. Ірхін та ін., К.: Київський нац. ун-т внутр. справ, 2007. 100 с.
7. Собчик Л.Н. Индивидуально-типологический опросник: практическое руководство к традиционному и компьютерному вариантам теста. М.: Боргес, 2010. 59 с.
8. Цільмак О.М. Професійно важливі якості слідчого-криміналіста. Південноукр. правничий часопис. 2014. № 1. С. 134–140.